अस्वीकरण

नेपालीमा अनुवाद गरिएको मामिलाको निर्णय पक्षहरुले आफ्नो भाषामा बुझ्नु को लागि मात्र हो। सबै व्यवहारिक र आधिकारिक उद्देश्यका लागी, फैसलाको अंग्रेजी संस्करण नै प्रमाणिक हुनेछ र कार्यन्वयनको उदेष्यका लागी पनि अंग्रेजी भाषा मै जारी भएको फैसला मान्य हुनेछ।

[२०२४] ७ एस.सी.आर. १२७ : २०२४ आईएनएससी ४७२

सरदार रवि इन्दर सिंह र अन्य वि.झारखण्ड राज्य र अन्य

(फौजदारी अपील नं. २८०७ सन् २०२४)

८ जुलाई २०२४

[अभय एस. ओका* र उज्जल भुयान, न्यायाधीशहरू]

विचारणीय विषय

उच्च अदालतले दोस्रो प्रतिवादीले दायर गरेको उजुरी खारेज गर्न अपीलकर्ताहरूले दायर गरेको रिट निवेदन खारेज गर्दा गल्ती गरे कि गरेनन् , यो भन्दै कि उठाइएका तर्कहरू पहिले नै एउटा फौजदारी पुनरावलोकन निवेदनमा अस्वीकार गरिएका थिए , जसलाई फेरि उठाउन सकिँदैन र त्यसैले फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा ३६२ अन्तर्गत रोक लगाइएको थियो।

शीर्षक नोटहरू

खारेजी - फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ - धारा ३६२ - कहिले लागू नहुने - दोस्रो प्रतिवादी र उनको भाइले अपीलकर्ताहरू विरुद्ध बिक्री सम्झौताको विशिष्ट कार्यान्वयनको लागि दायर गरेको मुद्दा पछि अदालत बाहिरको समझदारीको कारण फिर्ता लिइयो - दोस्रो प्रतिवादीले दायर गरेको उजुरीमा प्रभाव - अपीलकर्ताहरूले उजुरी खारेज गर्न दायर गरेको रिट निवेदन उच्च अदालतले खारेज गर्योउ यो आधारमा कि धारा ३६२ अन्तर्गत रोक थियो किनकि उठाइएका तर्कहरू पहिले नै एउटा फौजदारी पुनरावलोकन निवेदनमा अस्वीकार गरिएका थिए, जसलाई फेरि उठाउन सकिँदैन - सहीपना:

निर्णय: उच्च अदालतले यो तथ्यलाई बिर्सियो कि यो भारतको संविधानको धारा २२६ अन्तर्गत उजुरी खारेज गर्नको लागि एउटा ठोस निवेदन थियो जुन कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग थियो भन्ने आधारमा थियो - रिट निवेदनमा दोस्रो प्रार्थना धारा ३६२ द्वारा प्रभावित हुन सक्थ्यो , किनकि प्रार्थना डिस्चार्जको लागि आवेदनमा आदेश खारेज गर्नु थियो - तर पहिलो प्रार्थना उजुरी नै खारेज गर्नको लागि थियो - त्यसैले , रिट निवेदनमा पहिलो प्रार्थना फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा ३६२ को रोकको आधारमा खारेज गर्नु गलत थियो - यसबाहेक, दोस्रो प्रतिवादीले लम्बित मुद्दामा आवेदन दायर गरे जसमा फिर्ता लिने माग गरिएको थियो र स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरिएको थियो कि अपीलकर्ताहरूसँग अदालत बाहिरको समझदारीको कारण , उनले मुद्दाको सम्पत्तिमाथि कुनै पनि प्रकारको दाबी गर्ने छैनन् - उनले उक्त आवेदनमा उल्लेखित कुराको सहीपना र मुद्दा फिर्ता लिन अनुमति दिने आदेशलाई कहिल्यै विवाद गरेनन् - यसरी , उनले सम्झौताहरू अन्तर्गतको आफ्नो दाबी त्यागे र त्यसैले , उजुरी जारी राख्नु कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग मात्र हुनेछ - उजुरी खारेज गर्न एउटा मामला बनेको थियो - उच्च अदालतले यसो गर्न अस्वीकार गरेर गल्ती गर्योु - उजुरी खारेज गरियो। [प्याराग्राफहरू १५,१६]

- लेखक

उडिसा राज्य वि. देबेन्द्र नाथ पाढी [२००४] पूरक ६ एससीआर ४६० : (२००५) १ एससीसी ५६८ - उल्लेख गरिएको।

फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३; भारतको संविधान। दण्ड संहिता, १८६०

खारेजी, बिक्री सम्झौताहरू ; विशिष्ट कार्यान्वयनको लागि मुद्दा ; मुद्दा फिर्ता लिइयो/मुद्दा फिर्ता ; अदालत बाहिरको समझदारी ; डिस्चार्जको लागि आवेदन ; समान तर्कहरू पहिले नै अस्वीकार गरिएको ; सम्झौताहरू अन्तर्गतको दाबी त्याग्नु; उजुरी जारी राख्नु कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग हुनेछ।

फौजदारी अपीलीय क्षेत्राधिकार : फौजदारी अपील नं. २८०७ सन् २०२४

झारखण्ड उच्च अदालत, राँचीको मिति १७.०७.२०१७ को फैसला र आदेश डब्लूपी नं. २४३ सन् २०१६ बाट

कृष्णन वेणुगोपाल, वरिष्ठ अधिवक्ता, मेसर्स लिगल अप्शन्स , सुश्री सोनिया दुबे , शतद्रु चक्रवर्ती, सुश्री कंचन यादव, सुश्री सुरभि आनन्द, कृष्णन अग्रवाल, तनिष्क शर्मा, सुश्री सौम्या शर्मा, अपीलकर्ताहरूका अधिवक्ताहरू। सौरभ कुमार, सुश्री रोज मारिया सेबी , फैसल शेरवानी, राजीव शंकर द्विवेदी , जयन्त मोहन, सुश्री मीनाक्षी चटर्जी, सुश्री आद्या श्री दत्ता, प्रतिवादीहरूका अधिवक्ताहरू।

सर्वोच्च अदालतको फैसला / आदेश

फैसला **अभय एस. ओका, न्यायाधीश** १. अनुमति प्रदान गरिएको छ। तथ्यगत पक्षहरू २. सारमा, यस अपीलमा अपीलकर्ताहरूको प्रार्थना दोस्रो प्रतिवादी, गणेश कुमार अगिवालले दायर गरेको उजुरीको फौजदारी कारबाही खारेज गर्नु हो। वर्तमान अपीलकर्ताहरू सरदार बहादुर सर इन्दर सिंह (व्यक्तिगत सम्पत्ति) ट्रस्ट (छोटकरीमा "ट्रस्ट") का ट्रस्टीहरू हुन्। वर्तमान अपीलकर्ताहरू र एक गुरदेव सिंहले उक्त ट्रस्टका ट्रस्टीहरूको रूपमा दोस्रो प्रतिवादी र एक उमा शंकर अगिवालको पक्षमा मिति २९ जनवरी २००१ का दुई अलग-अलग बिक्री सम्झौताहरू (छोटकरीमा "सम्झौताहरू") गरे। सम्झौताहरूमा दोस्रो प्रतिवादी र उमा शंकरलाई श्री महाकालेश्वर इन्टरप्राइजेज (छोटकरीमा "फर्म") का साझेदारहरूको रूपमा वर्णन गरिएको थियो। उनीहरूले फर्मको तर्फबाट सम्झौताहरू गरे। उमा शंकर दोस्रो प्रतिवादीको सहोदर भाइ हुन्। ३. दोस्रो प्रतिवादी र उनका भाइ उमा शंकरले सन् २००५ मा अपीलकर्ताहरू विरुद्ध सम्झौताहरूको विशिष्ट कार्यान्वयनको लागि मुद्दा दायर गरे। ८ मे २००७ मा , उमा शंकरले लम्बित मुद्दामा एउटा आवेदन दायर गरे जसमा उल्लेख गरिएको थियो कि उनले र दोस्रो प्रतिवादीले भुक्तानी गरेको सम्पूर्ण पेश्की रकम रु. २८ ,०१,०००/- डिमान्ड ड्राफ्टको माध्यमबाट अपीलकर्ताहरूबाट फिर्ता प्राप्त गरेका छन् , र यसका अतिरिक्त, दोस्रो प्रतिवादी र उमा शंकरले रु. ५,००,०००/- को रकम पे अर्डरको माध्यमबाट प्राप्त गरेका छन्। त्यसैले , उमा शंकरले मुद्दा फिर्ता लिने अनुमतिको लागि प्रार्थना गरे। ४. २८ जून २००७ मा, दोस्रो प्रतिवादीले फौजदारी कार्यविधि संहिता, १९७३ (छोटकरीमा 'सीआरपीसी') को धारा २०० अन्तर्गत अपीलकर्ताहरू र अन्य विरुद्ध मुख्य न्यायिक मजिस्ट्रेट , जमशेदपुर समक्ष भारतीय दण्ड संहिता , १८६० (छोटकरीमा 'आईपीसी') को धारा ४२० , ४०६, ४२४ र १२०-बी अन्तर्गत दण्डनीय अपराधहरूको आरोप लगाउँदै सी/१ मुद्दा नं. १०२७ सन् २००७ को उजुरी दायर गरे। उजुरीको आधार सम्झौताहरूको रूपमा सम्पत्तिको बिक्री कारोबार थियो। उजुरीमा उमा शंकरलाई पहिलो आरोपीको रूपमा र वर्तमान अपीलकर्ताहरूलाई दोस्रो र तेस्रो आरोपीको रूपमा देखाइएको थियो। उजुरीमा दोस्रो प्रतिवादीले उमा शंकरले दायर गरेको मुद्दा फिर्ता लिने मिति ८ मे २००७ को आवेदनको उल्लेख गरे। उनले आरोप लगाए कि यो उनको जानकारी बिना उमा शंकरले अपीलकर्तासँग मिलोमतो गरेर गरेको थियो। उनले आरोप लगाए कि उनले सम्पूर्ण पेश्की रकम अपीलकर्ताहरूलाई भुक्तानी गरेका थिए। आरोप यो छ कि अपीलकर्ताहरूले सम्झौताहरू हुँदाहुँदै पनि बिक्री विलेखहरू कार्यान्वयन गर्न असफल भए। माथिको उजुरीको आधारमा १९ जुलाई २००७ मा फौजदारी अदालतले संज्ञान लियो। यहाँ उल्लेख गर्नुपर्ने कुरा के छ भने दोस्रो प्रतिवादीले ३१ जुलाई २००७ मा अपीलकर्ताहरू विरुद्ध सीआरपीसीको धारा २०० अन्तर्गत लगभग यस्तै उजुरी दायर गरे। दोस्रो प्रतिवादीको पछिल्लो उजुरी मुद्दा नं. १२४८ सन् २००७ लाई न्यायिक मजिस्ट्रेटले मिति १४ सेप्टेम्बर २००९ को आदेशद्वारा सीआरपीसीको धारा २०३ अन्तर्गतको अधिकार प्रयोग गरी अपीलकर्ताहरू विरुद्ध कुनै मामला नबनेको भनी खारेज गरे।

५. उमा शंकरलाई विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दामा प्रतिवादीको रूपमा परिवर्तन गरियो, जसले लिखित बयानमा दाबी गरे कि अपीलकर्ताहरूलाई भुक्तानी गरिएको सम्पूर्ण रकम ढिलो भुक्तानीको क्षतिपूर्तिसहित फिर्ता गरिएको छ। ११ नोभेम्बर २००८ मा , दोस्रो प्रतिवादीले लम्बित मुद्दामा एउटा आवेदन दायर गरे , जसमा दाबी गरिएको थियो कि पक्षहरू बीच समझदारी भएको छ र दोस्रो प्रतिवादीको मुद्दाको सम्पत्तिहरूमा कुनै अधिकार, हक वा स्वामित्व छैन। त्यसैले , उनले मुद्दा फिर्ता लिने अनुमतिको लागि प्रार्थना गरे। मिति २७ नोभेम्बर २००८ को आदेशद्वारा न्यायाधीशले विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दालाई फिर्ता लिइएको भनी खारेज गरे।

६. पहिलो उजुरी मुद्दा नं. १०२७ सन् २००७ मा , अपीलकर्ताहरूले समझदारीको आधारमा डिस्चार्जको लागि फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा २४५ अन्तर्गत आवेदन दिए। डिस्चार्जको लागि आवेदनलाई न्यायिक मजिस्ट्रेट, प्रथम श्रेणी, जमशेदपुरले मिति २८ अगस्त २०१२ को आदेशद्वारा अस्वीकार गरे। अपीलकर्ताहरूले उक्त आदेश विरुद्ध झारखण्ड उच्च अदालत , राँचीमा एउटा फौजदारी पुनरावलोकन निवेदन दायर गरे। उच्च अदालतले फौजदारी पुनरावलोकन निवेदन खारेज गर्योन। उच्च अदालतले दोस्रो प्रतिवादीले गरेको मुद्दा फिर्ता लिने आवेदन र सुनुवाई अदालतले उक्त आवेदनमा पारित गरेको आदेशलाई हेर्न अस्वीकार गर्यो। यो आधारमा कि आरोप तय गर्दाको समयमा आरोपीलाई कुनै पनि कागजात पेश गर्ने अधिकार थिएन। अपीलकर्ताहरूले

सुनुवाई अदालत र उच्च अदालतको आदेशहरू विरुद्ध यस अदालतमा दायर गरेको विशेष अनुमति याचिका उपलब्ध हुन सक्ने उपचारहरू प्राप्त गर्ने स्वतन्त्रतासहित फिर्ता लिइयो।

७. त्यसपछि, अपीलकर्ताहरूले पहिलो फौजदारी उजुरी खारेज गर्नको लागि भारतको संविधानको धारा २२६ अन्तर्गत एउटा ठोस रिट निवेदन दायर गरेर उच्च अदालतमा उपचारको माग गरे। विवादित आदेशद्वारा , उच्च अदालतले उक्त रिट निवेदन खारेज गर्योर यो आधारमा कि समान तर्कहरू पहिले नै एउटा फौजदारी पुनरावलोकन निवेदनमा अस्वीकार गरिएका थिए , जसलाई फेरि उठाउन सकिँदैन। त्यसैले , फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा ३६२ अन्तर्गत रोक लगाइएको थियो।

तर्कहरू ८. अपीलकर्ताहरूका तर्फबाट उपस्थित वरिष्ठ अधिवक्ताले हामीलाई फिरादपत्रको प्रतिलिपि , दोस्रो प्रतिवादीले गरेको फिर्ता लिने आवेदन र न्यायाधीशले त्यसमा पारित गरेको आदेशको बारेमा बताए। उनले तर्क गरे कि उच्च अदालतले धेरै नै प्राविधिक दृष्टिकोण अपनाएको थियो। उनले तर्क गरे कि न्यायिक मजिस्ट्रेटले दोस्रो प्रतिवादीले दायर गरेको दोस्रो उजुरीलाई अगाडि बढाउन कुनै मामला नबनेको भनी खारेज गरे। उनले तर्क गरे कि दोस्रो प्रतिवादीले बिक्री सम्झौताहरू अन्तर्गत भुक्तानी गरेको सबै पैसा फिर्ता पाएपछि , पहिलो उजुरीको अभियोजन कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग मात्र थियो।

९. दोस्रो प्रतिवादीका तर्फबाट उपस्थित अधिवक्ताले विवादित आदेशको समर्थन गरे र तर्क गरे कि उच्च अदालतले अपीलकर्ताहरूलाई पहिले नै अपीलकर्ताहरूले दायर गरेको फौजदारी पुनरावलोकन निवेदनमा पारित आदेशद्वारा बन्द गरिएको विषयलाई पुनः खोल्न अनुमति नदिएर सही गरेको थियो। प्रतिवादी राज्यका तर्फबाट उपस्थित अधिवक्ताले पनि विवादित आदेशको समर्थन गरे।

तर्कहरूको विचार १०. बिक्री सम्झौताहरू अपीलकर्ताहरू र उक्त ट्रस्टका अर्को ट्रस्टीले अनुसूची 'क' र अनुसूची 'ख' को रूपमा वर्णित दुई सम्पत्तिहरूको बिक्रीको लागि क्रमशः रु. २.७५ करोड र रु. १.५० करोडको मूल्यमा कार्यान्वयन गरेका थिए। दोस्रो प्रतिवादी र उनका भाइ , उमा शंकरले दायर गरेको मुद्दाको प्याराग्राफ ३ मा गरिएका कथनहरूले खुलासा गर्छन् कि उनीहरूले रु. २८ ,०१,०००/- को बयाना रकम अलग-अलग डिमान्ड ड्राफ्टहरूद्वारा अपीलकर्ताहरूलाई भुक्तानी गरेका थिए। मुद्दामा आरोप यो छ कि १७ फेब्रुअरी २००४ को अर्को सम्झौताद्वारा, अपीलकर्ताहरूले सम्झौताहरूको विषयवस्तु सम्पत्तिहरूको सम्बन्धमा दोस्रो प्रतिवादी र उनका भाइको पक्षमा बिक्री विलेख कार्यान्वयन र दर्ता गर्न सहमत भएका थिए। दोस्रो प्रतिवादी र उनका भाइको मामला अनुसार , अपीलकर्ताहरूले विलेख कार्यान्वयन गर्न अस्वीकार गरेकाले विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दा दायर गरिएको थियो।

११. दोस्रो प्रतिवादीले दायर गरेको पहिलो उजुरी (यस अपीलको विषयवस्तु) सी/१ मुद्दा नं. १०२७ सन् २००७ मा फिरादपत्रमा उल्लेखित तथ्यहरू दोहोर्याइएका छन्। यो आरोप लगाइएको छ कि अपीलकर्ताहरूले बिक्री विलेख कार्यान्वयन गर्न अस्वीकार गरेका छन्। यो दाबी गरिएको छ कि टिस्को लिमिटेडले सम्झौताहरू अनुसार बिक्री विलेख कार्यान्वयनमा आपत्ति जनाएको हुनाले , अपीलकर्ताहरूको अनुरोधमा १७ फेब्रुअरी २००४ मा एउटा नयाँ सम्झौता कार्यान्वयन गरिएको थियो। त्यसपछि , दोस्रो प्रतिवादीले विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दाको उल्लेख गरे। उजुरीमा आरोप लगाइएको छ कि यहाँका पहिलो अपीलकर्ताले एक किशनको पक्षमा वकालतनामा कार्यान्वयन गरेका थिए , जो पाँचौं आरोपी थिए र त्यसपछि , २३ अक्टोबर २००५ मा , पहिलो अपीलकर्ताले एक आशिषको पक्षमा सम्पत्तिको प्रतीकात्मक हस्तान्तरण गरे , जो चौथो आरोपी थिए। त्यसपछि, उजुरीमा उमा शंकरले विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दा फिर्ता लिनको लागि गरेको मिति ८ मे २००७ को आवेदनको उल्लेख छ। आवेदनलाई वर्तमान अपीलकर्ताहरूसँग षड्यन्त्र गरेर उमा शंकरले बनाएको झूटो कागजात भनिएको छ। त्यसैले, भारतीय दण्ड संहिताको धारा ४६८, ४२०, ४०६, ४२४ र धारा १२०-बी अन्तर्गत दण्डनीय अपराधहरूको आरोप लगाइएको थियो। फौजदारी अदालतले उक्त उजुरीमा संज्ञान लिएको थियो। उमा शंकरलाई विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दामा प्रतिवादीको रूपमा परिवर्तन गरिएको थियो।

१२. यहाँ महत्त्वपूर्ण कुरा के हो भने मिति ११ नोभेम्बर २००८ को आवेदन , जुन स्वीकार्य रूपमा दोस्रो प्रतिवादीले विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दामा वादीको रूपमा दायर गरेका थिए। उक्त आवेदनको प्याराग्राफ २ र ३ यस प्रकार छन्: ".. .. .. **२. कि यसपछि वादीको यस मुद्दाको मुद्दा सम्पत्तिहरूमाथि कुनै प्रकारको अधिकार, हक, स्वामित्व र कब्जा छैन र उनले भविष्यमा यस मुद्दाको मुद्दा सम्पत्तिहरूमाथि कुनै पनि प्रकारले कुनै दाबी गर्ने छैनन्। ३. कि माथि उल्लेखित तथ्य र परिस्थितिहरूको दृष्टिकोणमा वादी यस मुद्दामा थप अगाडि बढ्न चाहँदैन र यसलाई फिर्ता लिन चाहन्छ।.. .. . ."** (जोड थपिएको)

२७ नोभेम्बर २००८ मा , सुनुवाई अदालतले आवेदन स्वीकृत गर्यो र मुद्दालाई फिर्ता लिइएको रूपमा निपटारा गर्यो। उक्त आदेशमा , सुनुवाई अदालतले विशेष रूपमा उल्लेख गर्योा कि दोस्रो प्रतिवादीले आवेदनमा हस्ताक्षर गरेका थिए। दोस्रो प्रतिवादीले २७ नोभेम्बर २००८ मा पारित गरिएको मुद्दा फिर्ता लिने अनुमति दिने आदेशलाई कहिल्यै चुनौती दिएनन्।

१३. दोस्रो उजुरी नं. १२४८ सन् २००७ दोस्रो प्रतिवादीले दायर गरेका थिए , जसमा अपीलकर्ताहरूलाई आरोपी नं. १ र २ को रूपमा र आशिष र किशनलाई क्रमशः आरोपी नं. ३ र ४ को रूपमा देखाइएको थियो , जसलाई पहिलो उजुरीमा आरोपी नं. ४ र ५ को रूपमा देखाइएको थियो। मिति १४ सेप्टेम्बर २००९ को विस्तृत आदेशद्वारा, न्यायिक मजिस्ट्रेटले उजुरीमा कुनै प्राथमिक दृष्टिमा मामला नबनेको भनी निर्णय गरे। उनले विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दा लम्बित रहेको पनि उल्लेख गरे। दोस्रो उजुरीमा आरोपहरू फेरि पनि समान बिक्री सम्झौताहरूमा आधारित थिए। यो आरोप लगाइएको छ कि आरोपीहरूले दोस्रो प्रतिवादीलाई ठग्न षड्यन्त्र गरे।

१४. अब हामी दोस्रो उजुरीमा अपीलकर्ताहरूले डिस्चार्जको लागि गरेको प्रार्थनामा आउँछौं। न्यायिक मजिस्ट्रेटको मिति २८ अगस्त २०१२ को आदेशले मिति ११ नोभेम्बर २००८ को आवेदनको आधारमा दोस्रो प्रतिवादीले मुद्दा फिर्ता लिएको पछिल्लो घटनाक्रमको उल्लेख गरेको छैन। अपीलकर्ताहरूले उक्त आदेश विरुद्ध दायर गरेको फौजदारी पुनरावलोकन निवेदनमा विशिष्ट कार्यान्वयनको मुद्दाको समझदारी र फिर्तासँग सम्बन्धित पछिल्ला घटनाहरूको बारेमा बताइएको थियो। तथापि , उच्च अदालतले **उडिसा राज्य वि. देबेन्द्र नाथ पाढी** मुद्दामा यस अदालतको निर्णयमा निर्धारित कानूनको आधार लिएर उक्त घटनाहरूलाई विचार गरेन। उच्च अदालतले आरोप तय गर्ने चरणमा आरोपीलाई कागजातहरू पेश गर्ने अधिकार नभएको ठहर गर्योि। पहिले नै उल्लेख गरिए अनुसार , अपीलकर्ताहरूले उक्त आदेश विरुद्ध दायर गरेको विशेष अनुमति याचिका उपलब्ध उपचारहरू अपनाउने स्वतन्त्रतासहित फिर्ता लिइएको थियो।

१५. यस अदालतले प्रदान गरेको स्वतन्त्रता अन्तर्गत , अपीलकर्ताहरूले भारतको संविधानको धारा २२६ अन्तर्गत एउटा रिट निवेदन दायर गरे , जसमा पहिलो प्रार्थना मुद्दामा भएको समझदारीको दृष्टिकोणमा उजुरी जारी राख्नु कानूनको प्रक्रियाको पूर्ण दुरुपयोग भएको आधारमा पहिलो उजुरी खारेज गर्नको लागि थियो। हामीले उच्च अदालतको विवादित आदेशको अध्ययन गरेका छौं।

उच्च अदालतले के कुरा बिर्सियो भने यो भारतको संविधानको धारा २२६ अन्तर्गत उजुरी खारेज गर्नको लागि एउटा ठोस निवेदन थियो जुन कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग थियो भन्ने आधारमा थियो। निवेदनमा न्यायिक मजिस्ट्रेटले पारित गरेको आदेश खारेज गर्न प्रार्थना गरिएको थियो , जसद्वारा अपीलकर्ताहरूले गरेको डिस्चार्जको लागि आवेदन अस्वीकार गरिएको थियो। पहिलेको फौजदारी पुनरावलोकन निवेदनमा , उच्च अदालतले डिस्चार्जको लागि आवेदन खारेज गर्ने आदेशलाई सदर गरेको थियो। फौजदारी पुनरावलोकन निवेदन यो आधारमा अस्वीकार गरिएको थियो कि दोस्रो प्रतिवादीसँग मुद्दामा भएको समझदारी र मुद्दाको निपटारा सम्बन्धी अपीलकर्ताहरूले भर परेका कागजातहरूलाई डिस्चार्जको प्रार्थना विचार गर्दा विचार गर्न सकिँदैन। विवादित आदेश पारित गर्दा , उच्च अदालतले फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा ३६२ को आधार लियो, जुन यस प्रकार छ:

"३६२. अदालतले फैसला परिवर्तन गर्न नसक्ने। — यस संहिता वा तत्काल प्रचलित कुनै अन्य कानूनद्वारा अन्यथा व्यवस्था गरिएकोमा बाहेक , कुनै अदालतले आफ्नो फैसला वा मुद्दाको अन्तिम आदेशमा हस्ताक्षर गरिसकेपछि, लेखाइ वा गणितीय त्रुटि सच्याउन बाहेक त्यसलाई परिवर्तन वा पुनरावलोकन गर्न सक्ने छैन।'

रिट निवेदनमा दोस्रो प्रार्थना फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा ३६२ द्वारा प्रभावित हुन सक्थ्यो , किनकि प्रार्थना डिस्चार्जको लागि आवेदनमा आदेश खारेज गर्नु थियो। तर पहिलो प्रार्थना उजुरी नै खारेज गर्नको लागि थियो। त्यसैले, रिट निवेदनमा पहिलो प्रार्थना फौजदारी कार्यविधि संहिताको धारा ३६२ को रोकको आधारमा खारेज गर्नु गलत थियो।

१६. हामीले पहिले नै उद्धृत गरेका छौं कि दोस्रो प्रतिवादीले मिति ११ नोभेम्बर २००८ को आवेदनमा के भनेका थिए। उनले स्पष्ट रूपमा उल्लेख गरे कि अपीलकर्ताहरूसँग अदालत बाहिरको समझदारीको कारण , उनले मुद्दाको सम्पत्तिहरूमाथि कुनै पनि प्रकारको दाबी गर्ने छैनन्। दोस्रो प्रतिवादीले उक्त आवेदनमा उल्लेखित कुराको सहीपना र मुद्दा फिर्ता लिन अनुमति दिने आदेशलाई कहिल्यै विवाद गरेनन्। दोस्रो प्रतिवादीले कुनै पनि कारबाही दायर गरेर फिर्ता लिने अनुमति दिने आदेशलाई चुनौती दिएनन्। जब दोस्रो प्रतिवादीले भने कि उनले मुद्दाको सम्पत्तिहरूमाथि कुनै पनि प्रकारले कुनै दाबी गर्ने छैनन् , उनले मिति २९ जनवरी २००१ का सम्झौताहरू अन्तर्गतको आफ्नो दाबी त्यागे। पहिलो उजुरीमा मुख्य गुनासो यो थियो कि उक्त सम्झौताहरू

हुँदाहुँदै पनि, अपीलकर्ताहरूले सह-आरोपीलाई सम्पत्तिहरू हस्तान्तरण गर्न खोजे र मिति ८ मे २००७ को मुद्दा फिर्ता लिने झूटो आवेदन सिर्जना गरे, जुन वास्तवमा दोस्रो प्रतिवादीका भाइ उमा शंकरको सृजना थियो।

१७. दोस्रो प्रतिवादीले सम्झौताहरू अन्तर्गत आफ्नो अधिकारहरू त्यागेको हुनाले , उजुरीलाई जारी राख्नु कानूनको प्रक्रियाको दुरुपयोग मात्र हुनेछ भन्ने कुरा स्पष्ट छ। त्यसैले , उजुरीलाई खारेज गर्न एउटा मुद्दा बनेको थियो। उच्च अदालतले यसो गर्न अस्वीकार गरेर गल्ती गर्यो।

१८. तदनुसार , पुनरावेदन सफल हुन्छ , र हामी सी/१ मुद्दा नं. १०२७ सन् २००७ खारेज गर्छौं , जुन जमशेदपुरको सिकाई न्यायिक मजिस्ट्रेट, प्रथम श्रेणीको अदालतमा विचाराधीन छ।

मुद्दाको परिणाम: पुनरावेदन स्वीकृत।

†शीर्षक टिप्पणीहरू तयार पारेको: दिव्या पाण्डे